Multimodale samtidsuttrykk med materialitet og objekter som fremtredende modaliteter

Som kunstner og dosent i kunst og håndverk har jeg gjennom mange år interessert meg for hvordan praktisk skapende prosesser kan læres og artikuleres. Jeg har undersøkt og utviklet ulike typer praktisk skapende arbeid som pedagogisk ressurser, både gjennom teoretisk analyse av læremidler og gjennom egen praksis som kunstner. Jeg har et spesielt fokus på utvikling av praktisk skapende læreprosesser som integrerer trearbeid og viderefører arven fra tresløyd. Det innebærer å utvikle en helhetlig modell for praktisk skapende prosesser, en modell som også kan integrere både kontekst og materialitet som likeverdig til samtidskunstens vektlegging av konseptuelle ideer. I den forbindelse er teori fra sosialsemiotikk og multimodalitet interessant, selv om teoriene i hovedsak er belyst og anvendt i analyse av eksisterende multimodale uttrykk. Et hovedmål i dette essayet er å utvikle pedagogiske ressurser kan anvendes i praktisk skapende læreprosesser hvor det er aktuelt å kombinere ulike modaliteter, som tekst, foto, objekt, farge og materialitet. Det er et steg på veien i mitt arbeid hvor en hovedproblemstilling er å forsøke å utvikle et metaspråk for skaping av multimodale samtidsuttrykk (Rimstad 2015). I sin avhandling redegjør hun blant annet for betydningen av elevers og studenters arbeid med tegn- og meningsskaping i arbeid med kunstinstallasjoner.

En skriftlig tekst kan si mye for seg selv. Det kan også et foto eller et maleri. Eller et objekt eller et materiale. Men det gir en helt annen helhet når noen bevisst har skapt et samvirke mellom både kontekst, den skriftlige teksten, fotografiet, objektet og materialet. For meg er et helhetlig samvirke i multimodale uttrykk mer enn en tilleggsverdi til en separat uttrykksmåte. Multimodale uttrykk åpner for en annen og mer helhetlig opplevelse og erfaring. De vil for eksempel aktivisere mottakeren med både kognitive og estetiske resepsjonsmåter.

I dette essayet skal vi følge meg gjennom deler av et praktisk skapende arbeid med et kunstprosjekt i Gullaug kirke. For å være bevisst, kunne håndtere og formidle fra denne komplekse multimodale skapende praksisen, anvender jeg et rammeverk med funksjonelle metabegreper (Thorsnes og Veum 2012, Thorsnes 2015). Det er begrepene nedenfor jeg benytter som rammeverk når jeg er undersøker og formidler ulike aspekter innen multimodalitet, i dette essayet altså med hovedfokus på objekter og materialitet som fremtredende modaliteter.

Retor:

Det er den som skaper kommunikasjonen, i vårt tilfelle det multimodale uttrykket.

Aktiv handlingsramme med kommunikasjonskontekst- og konsept:

Dette er de kontekstuelle og konseptuelle kommunikasjonsmulighetene, som retor må kartlegge og analysere for å kunne kommunisere relevant.

Tenkt meningspotensiale:
Dette er innhold som retor har valgt ut fra handlingsrammen, og som retor ønsker at skal forløses i møte med mottakere.

Modaliteter:
Det er de uttrykksmåtene, som skriftlig tekst, foto, video, objekt osv. som retor mener kan være best egnet til å oppnå en kommunikasjon hvor ulike uttrykksmåter utfyller hverandre i et helhetlig uttrykk.

Meningsskapende ressurser:
Det er de virkemidlene retor ønsker å bruke i sin kommunikasjon. Det finnes meningsskapende ressurser både i den aktive handlingsrammen, i hver modalitet og i samvirket mellom modalitetene.

Multimodalt uttrykk:
Det er et kommunikativt produkt som består av ulike uttrykksmåter som skal samvirke og utfylle hverandre på en helhetlig måte.

Implisert deltaker/mottaker:
Dette er målgruppen(e) retor ønsker å kommunisere med.

Multimodal skapende praksis:
Dette er den skapende prosessen hvor retor bruker begrepene ovenfor bevisst for å skape et multimodalt uttrykk. Det vil si retor beveger og navigerer seg gjennom en vekselvirkende og dynamisk prosess med begrepene over som refleksjonsrom, mot et multimodalt uttrykk.

Til dette essayet har jeg i den multimodale skapende praksisen med kunstprosjektet til Gullaug kirke altså et spesielt fokus på materialitet og objekter som fremtredende modaliteter. Jeg bygger på Boeriis forståelse av at visuelle elementer ikke kan avkodes ut fra et lineært hierarki, men etter et hierarki av relativ fremtredenhet, og undersøker om det også kan gjelde for skaping av multimodale kunstuttrykk. (Boeris- tekstzoom side 135 – klarer ikke å finne kilden til denne artikkelen i kurskompendiet). Helt konkret skal jeg zoome inn på og kommentere og reflektere rundt materialitet og objekter som fremtredende modaliteter i den multimodale skapende praksisen med kunstprosjektet i Gullaug kirke. En delproblemstilling blir derfor om det er funksjonelt å separere ut modaliteter man ønsker å ha et spesielt fokus på ut fra Boeriis tanke om å kunne zoome inn på fremtredene modaliteter?

I dette prosjektet undersøker jeg også om Hallidays metafunksjoner, som O Toole har omformet til referensiell mening, relasjonell mening og komposotorisk mening kan anvendes i et praktisk skapende kunstprosjekt. En annen delproblemstilling er derfor om metafunksjonene kan fungere til bevisstgjøring, refleksjoner og formidling innen de modalitetene jeg har valgt å zoome inn på.

Prosjektet i Gullaug kirke kommentert ut fra fokus på objekter og materialitet som fremtredende modaliteter

Aktiv handlingsramme med kommunikasjonskonsept- og kontekst

Kommunikasjonskonseptet handler om markering av st. Hallvard og pilegrimsvandring i Asker, Røyken og Vestfold til Huseby gård hvor Hallvard Vebjørnsson levde 1100-tallet. Han var en godhjertet og gudfryktig mann. I følge historien forsøkte han å berge en ung kvinne fra forfølgere som anklaget henne for tyveri. Hallvard tok kvinnen med seg ut i båt på Drammensfjorden, men de ble begge drept av forfølgerne. Da de oppdaget at det var Hallvard fra storgården Huseby, ble de antakelig redde. Derfor forsøkte de å kvitte seg med liket av Hallvard ved å binde ham til en møllestein å slippe han i fjorden. Men han fløt opp igjen, og flere undere fulgte med ham i ettertid. Han ble etter hvert til en helgen. Ved Huseby gård ligger også st. Hallvards kilde som er et pilegrimsmål. Pilegrimsvandringene 14-16.mai 2015 markerer blant annet at st. Hallvard sto opp for menneskeverdet. Pilegrimer kan ofte bære noe med seg på vandring, som en påminnelse om hva Jesus Kristus sto opp for på sin vandring. Velkjente vandringsobjekter eller pilegrimstegn er kamskjell, steiner og mynter. Kamskjell er i denne konteksten vanlig å tolke som et dåps- og oppstandelsessymbol, steinene kan assosieres som tegn i forbindelse med at Jesus selv omtales som hjørnestein og mynter kan assosieres som tegn på offer. Etter at pilegrimsvandrerne møttes på Huseby gård, vandret de felles til avslutning på Gullaug kirke, hvor biskop Per Arne Dahl skulle holde foredrag og jeg skulle gjennomføre et kunstprosjekt.

Kommunikasjonskonteksten for meg er altså Gullaug kirke. Det er en kirke som ligger nede på flatmarkene i Lier, nesten i sjøkanten ved Drammensfjorden. Kirken ble bygget i 1905, et prosjekt igangsatt av befolkningen selv. De ønsket en kirke som var nær deres hverdagsliv. Det er en ganske enkel bedehusaktig kirke.

I bedehus var det vanlig med enkle tegn og symboler. Det bare korset er ganske vanlig i slike rom, og kan ofte assosieres til at Jesus har stått opp og forlatt korset, og at for en enkel og nøysom menighet, så er et enkelt renskåret kors i tre nok utsmykning. Ved å bruke slike estetiske virkemidler som meningsskapende ressurser ønsket menigheten å vise at de setter Jesus og hva han gjorde i sentrum.

I Gullaug kirke er korset fjernet til fordel for et maleri hvor Jesus viser tvileren Thomas og noen andre disipler sårene han har etter korsfestelsen. At pilegrimer bærer kors på sin vandring, og at det ikke var noen kors i Gullaug kirke, ga meg ideer til å arbeide med et korsmotiv som sentralt i mitt kunstbidrag.

Tenkt meningspotensiale

Ut fra den aktive handlingsrammen fikk jeg altså ideer til å arbeide med et korsmotiv som tenkt meningspotensiale i kunstprosjektet. Ut fra dette arbeidet jeg sammen med prosjektgruppen som planla pilegrimsvandringen om å undersøke, utvikle og konkretisere ideer om på hvilke måter et korsmotiv kunne være egnet i markeringen. Vi tenkte på de vandrende som impliserte deltakere, at det jeg laget både skulle kunne ses på, berøres og kunne tilby både styrte og mer frie handlinger. For å komme mottakere i møte på en slik måte at de ønsker å gjøre noe mer enn å se, da tror jeg det sanselige og estetiske i materialer og objekter er helt vesentlig. Derfor fikk jeg ideer til å la nettopp materialer og objekter være fremtredende modaliteter.

Modaliteter og meningsskapende ressurser

I dette prosjektet er rommet, foredraget, kveldsbønnen og kunstprosjektet de mest sentrale modalitetene. Videre i dette essayet skal vi zoome nærmere inn på kunstprosjektet, spesielt på valg av ulike materialer og objekter som modaliteter og meningsskapende ressurser i den praktiske skapende prosessen.

Materialer kan tilby et stort spekter at meningsskapende ressurser. De er konkrete, kan ses, berøres, luktes og handles med, bearbeides. Dette er generelle egenskaper ved de fleste materialer, og de kan anvendes på mange måter for å aktivisere impliserte deltakere i kommunikasjonsprosessen, dialogen.

Illustrasjon 1: Korsformen på 4,5 x2,5 m.

Korsformen spiller på det enkle i bedehusforståelsen jeg nevnte ovenfor. Som objekt og som materialopplevelse tenker jeg at denne basale formen kan komme de impliserte deltakerne i møte, og åpne for at de kan tenke seg å bli bedre kjent med det, utføre handlinger med det og være aktive i kommunikasjonsprosessen. Det er hva vi kan kalle relasjonelle eller interpersonelle meningsskapende ressurser. Tre kan anvendes på uendelig mange måter som meningsskapende ressurser. Det møter oss fra vuggen etter fødselen til kisten vi legges i ved graven, så å si fra fødsel til død. Treet er svært billedlig og benyttes i mange religioner som symboler på tid, vekst, beskyttelse osv. Det er hva vi kan kalle referensielle meningsskapende ressurser. Treet tilbyr sterke sanselige opplevelser for syn, hørsel, lukt og smak, både som rå ved, tørr ved og som råtten ved på vei tilbake til jord. Treet byr også på svært mange ulike bearbeidelses- og sammensetningsmåter. Det er hva vi kan kalle komposotoriske meningsskapende ressurser.

Illustrasjon 2. Som trematerialet og korsmotivet tilbyr også kamskjell mange meningsskapende ressurser, både som objekt og som materiale. I tillegg til tolkningsmulighetene jeg nevnte ovenfor viser skjell blant annet lagvis vekst, på lignende måte som årringer i tre. Kamskjell tilbyr derfor assosiasjoner om tid. Til forskjell fra tre er kamskjell skjørere. Det innebærer også et meningspotensiale. Mange kunstnere arbeider billedlig med det skjøre livet og tiden som går. Det å nærmest kunne se, berøre og lukte tid og vekst, to ganske abstrakte begreper, er sterkt. Blant et utvalg av kamskjell foretrakk jeg å felle inn kamskjellene som er avbildet i illustrasjon 2 i den horisontale korsarmen. Kamskjellenes referensielle meningspotensiale knytter seg tid og det skjøre livet. Den relasjonelle eller interpersonelle meningsskapingen knytter seg til at for pilegrimer så er kamskjell tegn på dåp, vandring og oppstandelse. Den komposotoriske meningsskapingen knytter seg til hvor og hvordan skjellene er innfelt i korsarmene.

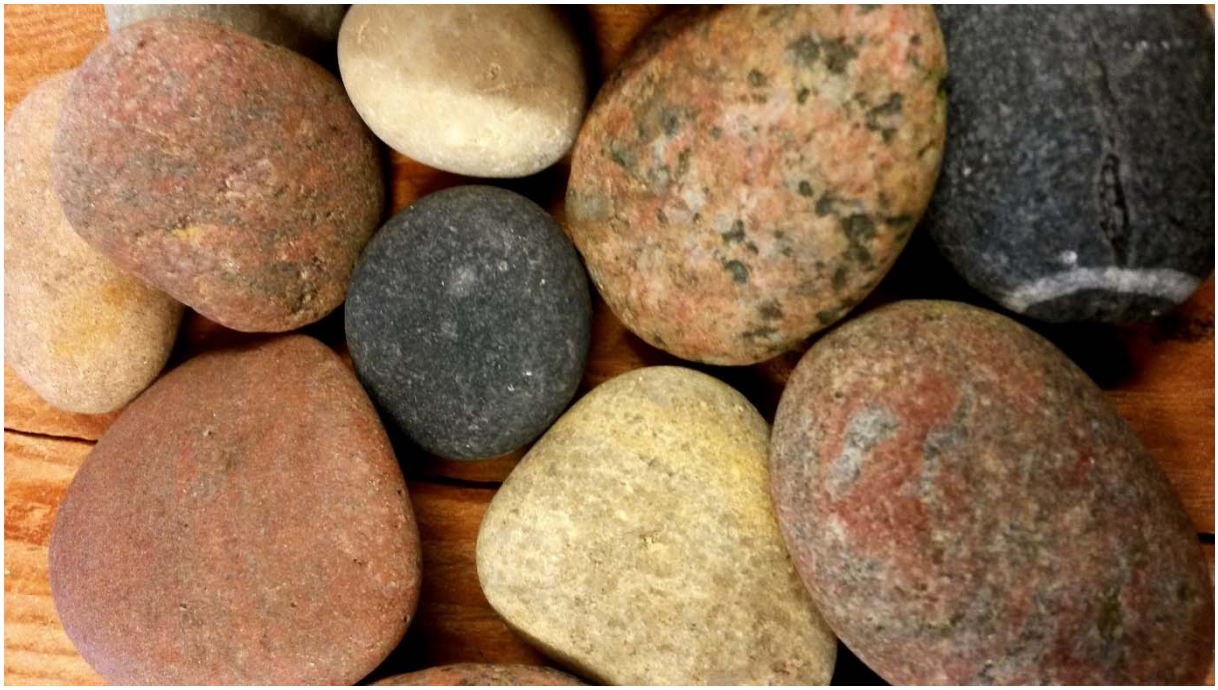

Illustrasjon 3. Steiner som materiale og objekt tilbyr også mange meningsskapende ressurser. Noen pilegrimer vil kanskje bære med seg en tung og kantete stein på vandring, mens andre velger lette elvesteiner som er glattskurte gjennom tusener av år. Jeg valgte en meny av ulike glattskurte steiner til innfelling nederst i den vertikale korsarmen. Den referensielle meningsskapingen er knyttet til at steinene peker på varighet, soliditet og på byggverk. Den relasjonelle meningsskapingen knytter seg til at pilegrimsvandrerne kan legge fra seg steiner de selv har båret på korset. Den komposotoriske meningsskapingen er knyttet til hvilke steiner som ble valgt, hvilke mynter som ble valgt og hvordan de ble sammenstilt og samvirker med treet og korsformen.

Illustrasjon 4. Til forskjell fra trekorset, kamskjell og steiner er mynter masseproduserte objekter. De er laget av ulike materialer, fra simpelt blikk til gull. Både formen på mynter,

tiden de er laget i, hva de er preget med, hvilket materiale de er laget av og hvordan de er «slitt» kan anvendes som meningsskapende ressurser. Dette er hva vi kan kalle referensielle meningsskapende ressurser. I pilegrimstradisjonen var det ikke uvanlig å bære med seg mynter som man ønsket å gi til pilegrimsmålet som en takk eller som en lovegave. En lovegave er en gave man kan gi som takk for at en bønn blir oppfylt. Det er en tradisjon som ble uvanlig i Norge etter reformasjonen. Men dagens pilegrimer ønsker ofte å gi mynter eller gaver ved målet. At pilegrimer kan se mynter fra ulik tid og nasjoner laget av ulike materialer innfelt i korset, er relasjonelle meningsskapende ressurser. Måten som myntene er lagt sammen med steinene og plasseringen de er innfelt på, er komposotoriske meningsskapende ressurser.

Illustrasjon 5. Lekedyr, her esler, er også mulig å bruke som meningskapende ressurs, som readymades. Bruk av readymades er en velkjent uttrykksmåte innen kunsten, etter at Marcel Duchamp allerede i 1918 presenterte et pissoar i et gallerirom som kunst, og signerte det R. Mutt. Denne lille samlingen illustrerer at lekeesler som objekt kan lages i mange ulike materialer og former. Det innebærer at de tilbyr ulike meningsskapende ressurser. For retor fungerer en slik samling som en meny han kan velge blant i en skapende prosess. Eselet er et dyr som Bibelen og pilegrimenes vandring har stor betydning. Tenk bare på at Jesus ba om en eselfole til sitt inntog i Jerusalem ved påsketider, og at Maria, Josef og det lille Jesusbarnet flyktet til Egypt på et Esel.

Illulstrasjon 6. På samme måte som eselet, tilbyr sauen og lammet mange meningsskapende ressurser i denne skapende prosessen. I meningsskaping med slike readymades kan det også være hensiktsmessig å tenke med hjelp av Hallidays metafunksjoner. Eselet og lammet er figurer som tilbyr referensiell mening, den relasjonelle meningen kan knyttes til gjenkjennelse, og den komposotoriske på mange måter, alt fra valget av hvilket dyr, til hvor og hvordan det er plassert i korset. Til det multimodale uttrykket planla jeg å la korset samvirke med skjell, steiner, stearinlys, tau, taljer, rom og handlinger. I korsarmene planla jeg som nevnt å felle inn noen av elementene vi nå har sett på. I den forbindelse måtte jeg velge mellom lam og esler. I og med at lammet er et sterkere seierstegn enn eselet, valgte jeg dette i

stedet for et esel. Det var et vanskelig referensielt valg, for eselet er også brukt som et jesustegn, men det er mer uvanlig.

Illustrasjon 7. Bildet viser korsarmene med innfelte steiner, mynter, kamskjell og lam. Vi ser også at det er montert tau og taljer som korsarmene kan heises opp i rommet med. Hampetau og tretaljer til bruk på båter er valgt som meningsskapende ressurs for å kunne assosiere til et reisemotiv. Jeg laget også trenagler som går gjennom korsarmene til selve opphenget. En viktig ide i kunstprosjektet er at korsarmene han fires ned i kirkerommet og legges på gulvet i et kors. Etter nedfiring kan naglene så legges på alteret og samspille med alterbildet hvor Jesus viser sine åpne sår. Hele denne sekvensen har stor grad av relasjonell meningsskaping knyttet til objekt og materialitet som modaliteter.

Illustrasjon 8. Her ser vi detalj av samspillet mellom nagle, korsarm og det innfelte lammet.

Illustrasjon 9. Her ser vi detalj av samspillet mellom innfelte steiner og mynter i møte med talje, hampetau og nagle

Illustrasjon 10. En av de objekt- og materialmessige meningsskapende ressursene jeg ønsket å tilby de impliserte deltakerne, var mulighet for å prege korset. Det ble gitt mulighet for å banke inn et Andreaskors, legge på steiner og tenne lys.

Illustrasjon 11. Her ser vi korsarmen henger i rommet mens prosten innleder. Korsarmene hang altså som litt forstyrrende bjelker som det var mulig å prege med korstegn. De deltakende sa at de ikke assosierte bjelkene med kors før de faktisk ble firt ned og lagt i kors på gulvet. Den handlingen samvirket med musikk.

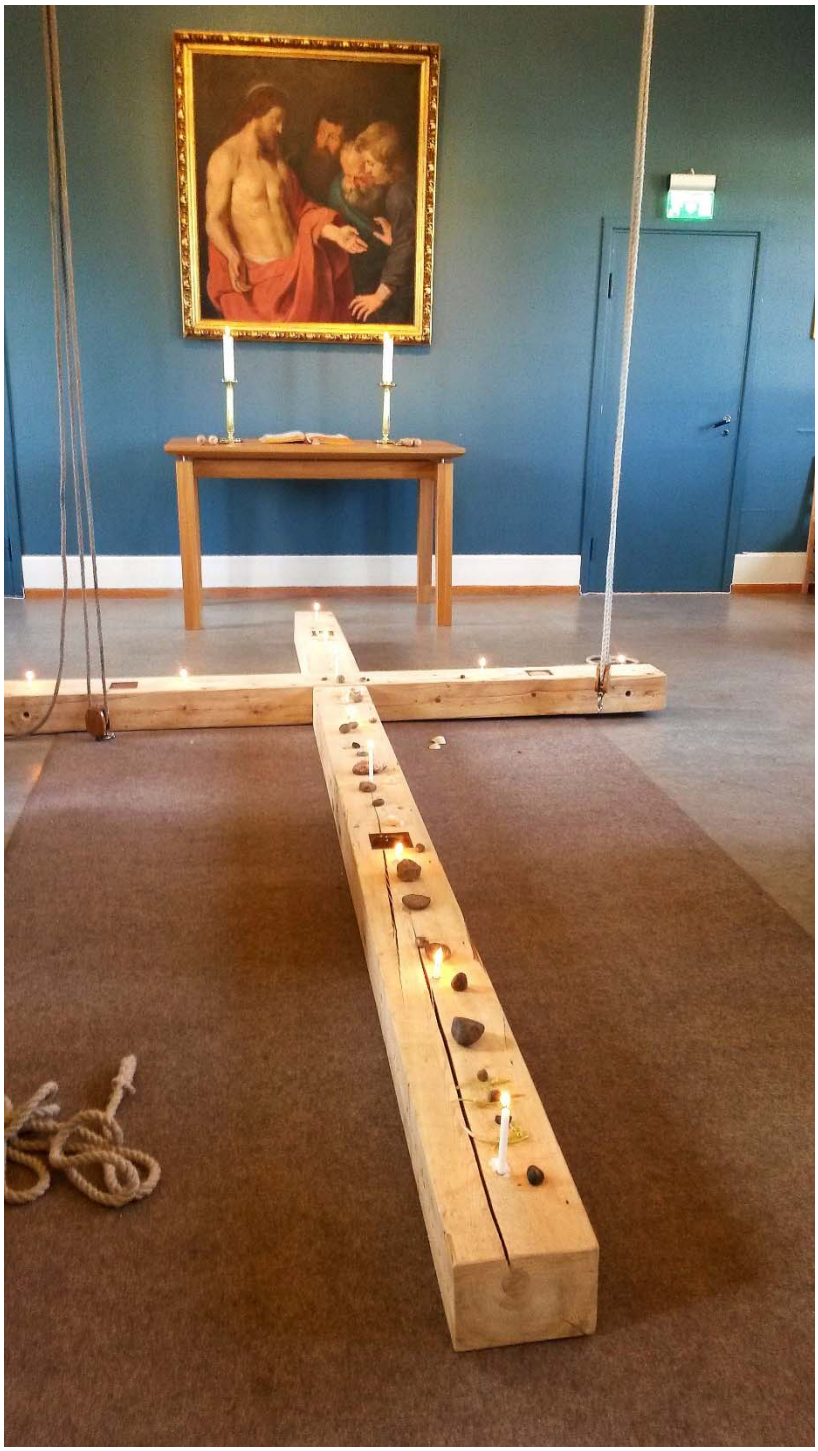

Illustrasjon 12. Her er bjelkene firt ned, lagt i kors og pilegrimsvandrerne har lagt fra seg steiner, kamskjell og tent lys.

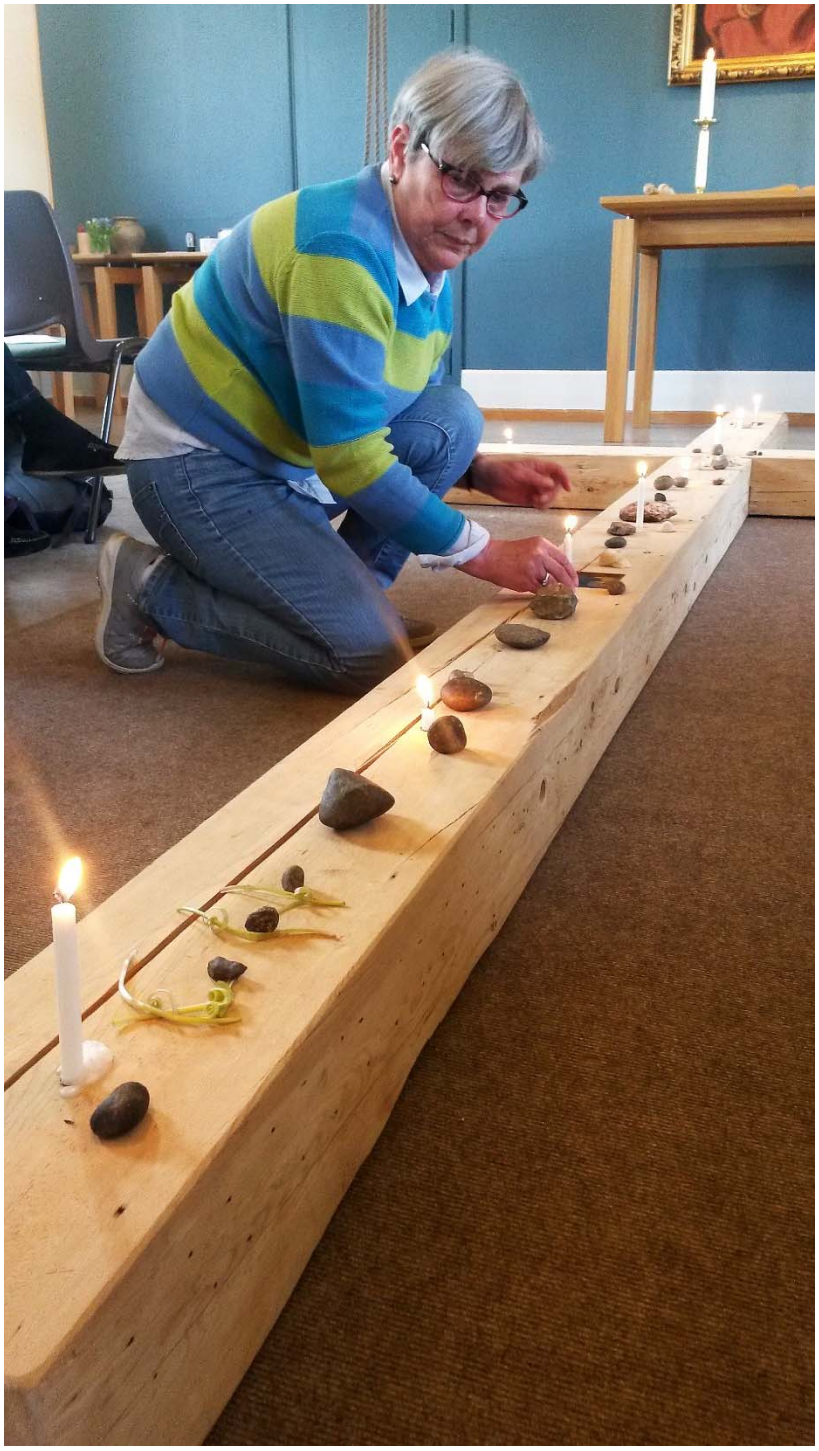

Illustrasjon 13. En av deltakerne i konsentrert handling. Legg merke til hvordan steiner, lys, tre samspiller med deltakeren til en helhet hvor objekter og materialer er fremtredende modaliteter.

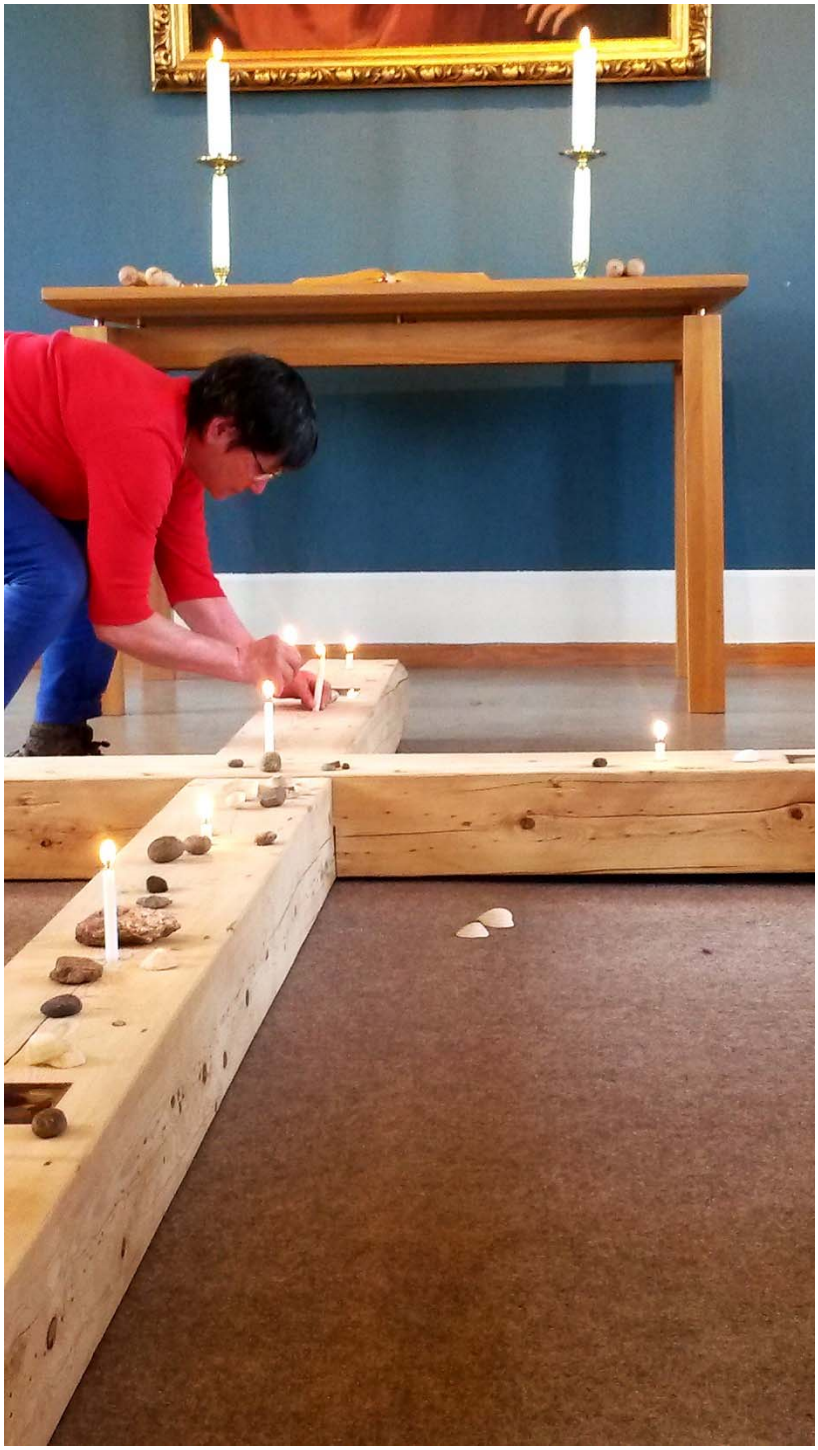

Illustrasjon 14. Her ser vi også antydningsvis hvordan en slik konsentrert handlingen kan samvirke med rommet som korset er plassert i, nemlig med alteret og naglene som er lagt der. Fraværet av kors på veggen og det store handlingsbaserte korset på gulvet tilbyr et stort og helhetlig meningspotensiale

I dette essayet har jeg zoomet inn på objekter og materalitet som fremtredende modaliteter i et kunstprosjekt i Gullaug kirke. I den forbindelse har jeg undersøkt om det er mulig å tenke med utgangspunkt i Hallidays metafunksjoner i den multimodale skapende praksisen, og bruke metafunksjonene til refleksjoner og kommentarer.

Jeg har opplevd at det er fullt mulig, og hensiktsmessig, å kunne fokusere på det man ønsker at skal være fremtredende modaliteter. Slik sett gir jeg støtte til Boeriis i hans tanker om relativ fremtredenhet, og at det også er mulig å tenke slik i skaping av multimodale samtidsuttrykk. I de valgte fremtredende modalitetene har jeg underveis i kunstprosjektet forsøkt å bruke Hallidays metafunksjoner. Metafunksjonene har fungert som gode tankeknagger underveis og bidratt til å skape bevissthet og refleksjon om objektene og materialenes muligheter i en multimodal skapende praksis. Med videre og dypere studier, vil de også kunne bearbeides til å kunne fungere som en pedagogisk ressurser, og anvendes til viktige læreprosesser i barnehage og skole. Det gleder jeg meg til å være med på!

Litteratur:

Boeriis, M(20??): *Tekstzoom, om en dynamisk funktionel rangstruktur i visuelle tekster.*

Rimstad, Å(2015): *Teikn- og meiningsskaping i studentars arbeid med installasjonar*. Doktorgradsavhandling levert på UiT

Thorsnes, T. og A. Veum (2013): «*Multimodale skapande praksisar*», i Formakademisk.

Thorsnes, T. (2015): *Tresløyd og multimodal skapende praksis.* Oslo: Abstrakt forlag